

УДК 314.743: 334.021.1
DOI: 10.31891/2307-5740-2021-290-1-51

МУЛЬСКА О. П.

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ ТА ЇХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

На основі аналізу світового досвіду визначено, що завдання державної політики зі управління міграційних процесів полягає у розробці ефективних інструментів управління міграційними процесами з метою максимізації потенційних вигод (розвиток сфери зайнятості, збільшення національного доходу, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки, посилення інтелектуально-кадрової безпеки, забезпечення податкових надходжень) і мінімізації можливих витрат, ризиків і загроз (економічна експлуатація, дистантні сім'ї, соціальне сирітство, «імігрантське гетто», дефіцит робочих кадрів, втрата потенційного податкового доходу, збільшення соціальної нерівності, відтік мізків, втрата інвестицій у людський капітал, інфляція сфери R&D).

Виділено п'ять підходів до управління міграційними трансфертами задля отримання позитивних соціально-економічних результатів: збільшення обсягів поточних міграційних трансфертів, спрямування переказів на цілі сталого розвитку, стимулювання інвестування (прямого і непрямого) міграційних трансфертів, розвиток системи «споживання-міграційні трансферти», управління міграційними трансфертами.

Ключові слова: міграційні процеси, інструменти, економічні ефекти, міграційні трансферти, ефективність, міграційний коридор.

OLHA MULSKA

Dolishniy Institute of Regional Research of the National Academy of Sciences of Ukraine

MEASURES OF MIGRATION REGULATION AND THEIR SOCIO-ECONOMIC RESULTS: WORLD EXPERIENCE

Based on the analysis of world experience, it is determined that the task of state policy on migration management is to develop effective tools for migration management to maximize potential benefits (employment, increase national income, increase the competitiveness of the national economy, strengthen intellectual and security, ensure tax revenues) and minimization of possible costs, risks and threats (economic exploitation, distant families, social orphanhood, 'immigrant ghetto', labour shortages, loss of potential tax revenue, increasing social inequality, brain drain, loss of investment in human capital, R&D inflation).

The aim of the article is to highlight the tasks and tools of the state policy of regulating migration transfers in the context of stimulating the socio-economic development of the country based on world experience.

An important strategic goal of the policy is to ensure stable potential remittances by migrants for economic progress, which is a challenge for developing countries in the context of globalization, as emigrants are not always investors in the national economy, small and medium businesses, and social capital. A significant proportion of migrant workers remain permanently resident in the country of destination, severing all social contacts with the donor country. From the point of view of state policy, the most constructive approach to the management of migration processes is one that, under specific conditions or factors of influence, is favourable for the use of administrative-political and organizational-economic instruments. One of the barriers to the implementation of measures of regulating migration processes is the gap between the economy, on the one hand, and a well-oriented financial and institutional system, on the other. Accounting and quasimetric of remittances, assessment of their impact on economic development, formation, and implementation of policies to reduce transfer costs and integrate migration transfers into real sectors of the economy require the development of additional tools to regulate the development of innovation-oriented economy.

Keywords: migration processes, tools, economic effects, migration transfers, efficiency, migration corridor.

Постановка проблеми. Зв'язок міграції та економічного розвитку не є однозначним, оскільки міграційні процеси можуть виступати драйвером соціально-економічного поступу і одночасно стримувати економічне зростання як країни-донора, так і країни-реципієнта людських ресурсів. Внаслідок міграції у країнах призначення відбувається омолодження демографічної структури населення, робочої сили, економічне пожвавлення секторів економіки, сфери малого та середнього підприємництва, реформування системи соціального забезпечення, розвитку нових високотехнологічних галузей. У країнах походження мігрантів позитивні ефекти міграції відображається у покращенні інвестиційного клімату та потенціалу країни через грошові перекази, трансферт технологій і соціальних трансакцій за рахунок реверсної міграції.

Міграція виступає не лише наслідком соціально-економічного розвитку, вона є фактором-тригером соціально-економічних результатів країни, які проявляються у розвитку людського та соціального капіталу, інвестиційно-інноваційної діяльності, результативності фінансової та торговельної сфери. Так, у звіті Генерального секретаря ООН з питань міжнародної міграції та розвитку зазначається про важливість розуміння взаємозв'язку міграції та розвитку країни та вироблення політики управління міграційними процесами з метою регулювання розвитку національної економіки [1]. Рівень сприяння еміграції і отриманні позитивних соціально-економічних результатів залежить від багатьох факторів, включаючи форми міграції, її тривалість, напрям переміщення, причини міграційної активності. Останнє свідчить про те, що міграція

може принести позитивні ефекти за умови готовності країни до реалізації механізмів управління міграційними процесами. Надмірна еміграція робочої сили, а також працеврофіцитна кон'юнктура ринку праці є деструктивними чинниками розвитку країни походження людських ресурсів. Натомість, реверсна міграція з соціальними та грошовими трансфертами виступають елементами нарощування ресурсного потенціалу соціально-економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розроблені науково-прикладні напрацювання в сфері аналітики та оцінювання впливу міграційних процесів на соціально-економічний розвиток країни [2; 3; 4; 5; 6] не можуть бути комплексним базисом аналізування соціально-економічного середовища розвитку міграційних процесів у країні, диференціації міри впливу окремих умов середовища на обсяги міграції і навпаки, ідентифікації часових лагів, у межах яких спостерігається найвищий рівень взаємозалежностей міграції і чинників соціально-економічного середовища. У наукових дослідженнях плеяди вітчизняних міграціологів [7; 8; 9] на основі використання інструментарію економіко-математичного моделювання встановлено, що зовнішня міграція населення найчастіше обумовлена диспропорціями національного ринку праці та економічною дивергенцією загалом, а внутрішня міграція – регіональними ринками праці та соціально-економічними асиметріями розвитку територій. Як наслідок, соціально-економічне середовище різних країнах має вагоме значення для формування позитивних міграційних установок.

Увага міграціологів фокусується в основному навколо питань міграції робочої сили, вимушених переміщень, короткострокових форм міграції, різних аспектів економіки зайнятості мігрантів. Комплексне стратегічне бачення трансформацій національної економіки, моделювання її розвитку представлено у працях В. Гейця [10], Е. Лібанової [11], у яких підкреслюється залежність економічного зростання від рівня людського потенціалу країни, котрий в умовах вітчизняної економіки стрімко скорочується внаслідок посилення зовнішньої міграції населення.

Вплив поточної міграційної ситуації на соціально-економічні результати детально проаналізовано у працях С. Вертовець [12], головним фокусом досліджень є трансформації внутрішнього ринку міграційних послуг і сфери зайнятості. Водночас, стратегічне бачення змін національної економіки, моделювання її розвитку в умовах зростання трудової міграції населення представлено у працях науковців Львівської школи регіоналістики [8; 13]. У них підкреслюється залежність економічного зростання від рівня людського потенціалу країни, котрий в умовах української економіки стрімко скорочується внаслідок посилення зовнішньої міграції населення.

Мета статті – виокремити завдання та інструменти державної політики регулювання міграційних трансфертів у контексті стимулювання соціально-економічного розвитку країни на основі світового досвіду.

Виклад основного матеріалу. Міграція населення завжди була невід'ємною частиною досвіду багатьох країн світу. Так, сучасна ера міграційної активності розпочалася після Другої світової війни, коли післявоєнне відновлення та економічне зростання привели до підвищення попиту на робочу силу, який не можна було задовольнити на внутрішньому рівні. Країни з колоніальною історією (Бельгія, Франція, Нідерланди та Велика Британія) змогли залучити значні обсяги низькокваліфікованої робочої сили зі колишніх колоній. Німеччина, Австрія, Данія, Швеція і Нідерланди імплементували програми гастарбайтерів, спрямовані на забезпечення постачання необхідної робочої сили [14]. У цей час на інтенсивність міграційних потоків в основному впливали нерівність доходів і дивергенція економічного розвитку країн-донорів і країн-реципієнтів людських ресурсів.

Країни з високим рівнем соціально-економічного розвитку, значним попитом на робочу силу та гідними умовами праці стали привабливими для іммігрантів з країн, для яких характерний високий рівень безробіття, низький рівень оплати праці та стагнація економіки. Варто відзначити, що для країн-донорів робочої сили більша частина мігрантів є вихідцями зі сільських територій (північ Португалії, захід Іспанії, південь Італії та північ Греції [12]).

Модель управління міграційними процесами, яка найчастіше використовувалася у країнах Північної Америки та ЄС, передбачає, що міграція є інструментом регулювання ринку праці, зокрема балансування сукупної пропозиції та попиту на робочу силу [3, с. 75-83]. У багатьох країнах світу державна політика управління міграційними процесами, основним завданням якої було регулювання ринку праці, є методом стимулювання чи стримування еміграції. Ключовим елементом державної політики регулювання міграції у низці країн світу (США, Канада, Аргентина, Португалія, Італія) виступала взаємодія між засобами управління зовнішньою міграцією задля досягнення сталого економічного розвитку в умовах інтенсивного відтоку висококваліфікованих кадрів.

Варто наголосити, що в умовах «нової економіки міграції» [15] у деяких країнах відстежується дефіцит двох референтних груп: висококваліфікованих фахівців у країнах-донорах людських ресурсів і робочих кадрів у країнах-реципієнтах. Тому ключовим фактором, що визначає відтік мізків, є дивергенція розвитку соціально-економічної системи, а не можливість отримати фінансову винагороду. Інструменти управління міграційними процесами на основі врахування теорії структурного дисбалансу периферійних суспільств є ефективними для країн, де характерна значна ендогенна диференціація соціально-економічного розвитку. Так, у країнах з меншим рівнем соціально-економічного розвитку, які витрачають значні обсяги дефіцитних ресурсів на забезпечення людського розвитку, спостерігається відтік висококваліфікованих

фахівців, які стають учасниками ринку праці в країнах із вищим рівнем розвитку. Окреслена тенденція так званого синдрому «модернізації для еміграції» показана рис. 1.

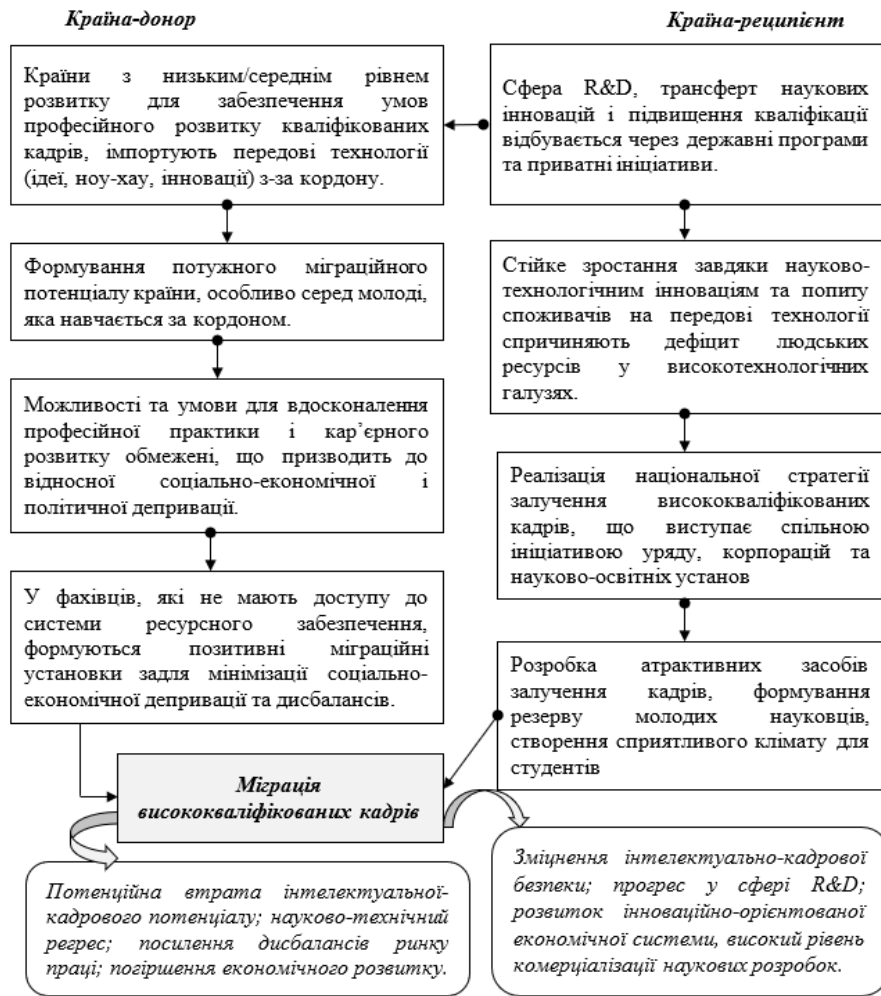

Рис. 1. Синдром «модернізації економічної системи для еміграції»: досвід країн з високим рівнем «відтоку мізків»

Джерело: систематизовано на основі даних [14; 15]

Досвід багатьох країн світу демонструє важливість розробки інструментів управління міграційними процесами у частині регулювання потоків капіталу (грошових трансфертів, інвестицій та ін.) для країн-донорів людських ресурсів [6; 16], оскільки грошові перекази мігрантів становлять джерело іноземної валюти та створюють мультиплікативний ефект на економіку загалом, водночас зменшуючи попит на соціальні витрати. Ключовим елементом державної політики управління міграційними процесами в умовах забезпечення соціально-економічного розвитку для окремих країн світу є заохочення відтоку робочої сили з метою зменшення профіциту на ринку праці та послаблення соціально-політичного та економічного тиску.

Наприклад, у 1960-1970 рр. Туреччина використовувала трудову еміграцію як засіб зменшення безробіття і збільшення валютних резервів за рахунок грошових переказів, які також використовувались для прихованого утримування курсу турецької ліри. Крім того, турецька політика регулювання міграційними процесами розглядалася як спосіб отримання мігрантами з сільських територій нових навичок і знань, за допомогою яких можна досягнути високих соціально-економічних ефектів за умови рееміграції місцевого населення, а також залучення іноземного капіталу для забезпечення інвестиційних потреб місцевої громади [17, с. 2-3]. Варто зауважити, що тотожні механізми управління міграційними процесами імплементували Туніс і Марокко, які використовували економічні стимули щодо сприяння трудової еміграції до країн Західної Європи насамперед для подолання високого рівня безробіття та залучення грошових переказів [7, с. 841]. Схожої позиції дотримувалася Лівія, пропонуючи стипендії для сприяння мобільності студентів та заохочення громадян до навчання за кордоном [18].

Цікавим інструментом управління міграцією задля отримання економічних ефектів є розробка Програми щодо заохочення трудової та освітньої еміграції населення (досвід Мексики). Метою формування Програми було отримання стійкості ринку праці й інтенсифікації міграційних трансфертів задля модернізації промисловості та стимулювання інвестиційної діяльності емігрантів у реалізації програм економічного розвитку на локальному рівні [2, с.489]. Так, Філіппіни використовували еміграцію як

стратегію розвитку країни, щорічно відправляючи близько 80 тис. громадян за кордон на сезонні роботи за умови підписання тимчасових трудових контрактів і розробляючи чіткі інституційні умови для забезпечення соціального захисту мігрантів і прав діаспори [3].

Державна політика управління міграційними процесами Південної Кореї і Філіппін була сфокусована на отриманні позитивних економічних результатів і зміцненні економічної безпеки, що зумовило необхідність розробки Програми зайнятості населення за кордоном із визначеними механізмами управління трудовою міграцією. У результаті реалізації Програми зайнятості Філіппіни отримували грошові трансферти обсягом понад 19 млрд дол. США на рік [19, с. 325-327]. Варто зазначити увагу на досвіді Філіппін і щодо розробки програм підтримки та стимулювання потенційних мігрантів до виїзду. Комісія з питань закордонних справ у Філіппінах надавала консультативні послуги, організовувала консультаційні заходи для мігрантів, здійснювала адаптацію навичок потенційних мігрантів для покращення їхніх можливостей задля працевлаштування. Прикладом такої практики є політика підготовки медичних сестер і працівників, а також моряків для працевлаштування на міжнародному ринку праці.

Схожій концепції дотримувалися ряд африканських держав, зокрема Камерун отримував щороку понад 10 млн дол. США від діаспори з Європи [20], а Бангладеш, Шрі-Ланка, Індія, Пакистан, Єгипет сприяли міграції робочої сили до нафтовидобувних арабських держав не лише задля залучення грошових переказів, а також для стримування перенаселення і безробіття [4]. Країни з низьким рівнем розвитку використовували численні інструменти управління трудовими та освітніми міграційними процесами, включаючи двосторонні та багатосторонні договори [5]. Зокрема, у 2015 р. Міністерство закордонних справ Індії розробило електронну базу даних «e-Migrate», метою якої було підвищення прозорості та покращення умов праці шляхом реєстрації і перевірки іноземних компаній, які заохочують їхніх громадян до еміграції [21]. Відтак, управління трудовою еміграцією та регулювання діяльності діаспори у країнах, для яких міграція виступає тригером зменшення соціально-економічних деструктивних змін, є ключовим елементом політики економічного розвитку країни.

У деяких випадках управління міграційними потоками через канал грошових трансфертів призводило до отримання негативних соціально-економічних результатів, наприклад, збільшення соціальної нерівності або створення інфляційної залежності від капітальних вкладень мігрантів. Так, на Філіппінах короткострокові грошові перекази міжнародних мігрантів відокремили сільськогосподарську галузь від інших галузей економіки та стримували прямі іноземні інвестиції у виробництво [2]. У випадку Непалу грошові перекази в основному інвестувалися у міські території, а інші території недоотримували економічних вигод від грошових переказів [3]. У Зімбабве грошові перекази одночасно спричинили інфляцію, загострили проблему бідності домогосподарств немігрантів і посилили соціальну нерівність [4]. Світовий досвід демонструє, що грошові перекази пов'язані з більшою нерівністю доходів в Африці та Латинській Америці. Однак, інші дослідження доводять тезу, що міграція виступає засобом покращення фінансового добробуту населення, наприклад, у Мексиці й Єгипті [22]. Міграція на початкових етапах розвитку спричиняє збільшення нерівності, оскільки лише відносно розвинені країни мають відповідне ресурсне забезпечення для сприяння еміграції населення задля отримання грошових переказів. Оскільки в країнах призначення створюються мережі діаспор, вартість міграції зменшується, що веде до подальшої інтенсифікації зовнішніх міграційних процесів.

Досвід численних країн світу демонструє помірну ефективізацію такого інструменту управління міграційними процесами задля забезпечення економічного розвитку країн з нерозвинутою фінансовою системою як моніторинг грошових трансфертів [3; 6; 19]. Інтеграція грошових переказів у процеси розвитку національної економіки відрізняються залежно від контексту та часто є суперечливими. Наприклад, значний приплив грошових переказів в економіку Польщі, Індії і Пакистану сприяв зменшенню рівня бідності, але одночасно посилив атмосферу апатії та фінансового очікування, що спостерігалось у суспільстві на рівні домогосподарств [14; 23]. Натомість, значні обсяги міграційних трансфертів, спрямовані у депресивні зони, наприклад, країни Африки, Шрі-Ланка, сприяли трудовій міграції і зменшенню рівня дисбалансу ринку праці [4]. Практика засвідчує, що соціально-економічні результати від реалізації державної політики управління міграційними процесами через канал грошових переказів не можуть мати структурованої системи, оскільки отримані економічні ефекти диференційовані за сферами і часовими лагами.

Досвід управління трудовими міграційними потоками в Мексиці відрізняється від інших країн світу фактом відсутності позитивних ефектів у сфері зайнятості та зростання частки нелегальної міграції. Сприятливі соціально-економічні результати міграції для ринку праці та сфери зайнятості сприяють зростанню вагомості фінансових наслідків міжнародної міграції. У країнах із прогресивним податком на прибуток еміграція висококваліфікованих емігрантів негативно позначалася на державному бюджеті через втрату майбутніх податкових внесків. Часто недоотримані податкові надходження виступають державними інвестиціями в сферу освіти для емігрантів [24].

Варто наголосити, що досвід окремих країн Азії щодо регулювання міграційних трансфертів у системі державної політики розвитку національної економіки корелює зі змінами структури витрат домогосподарств і пропозиції робочої сили [2]. Зокрема, домогосподарства з мігрантами в країнах, де спостерігається посилення курсу валюти по відношенню до національної грошової одиниці, значно

збільшували фінансові витрати на забезпечення освіти дітей, товари тривалого користування (телевізори та автомобілі), відвідування позашкільних гуртків й інвестиції в бізнес.

Досвід Мексики також підтверджує позитивну кореляцію між міграцією та ринком капіталу в країні-донорі людських ресурсів. Так, соціально-економічні результати Мексики у сфері бізнесу визначені за допомогою двох механізмів: грошові перекази послаблюють кредитні обмеження на створення малих підприємств, а рееміграція сприяє формуванню значних соціальних трансфертів, які виступали інструментом розвитку сфери малого та середнього бізнесу [5]. Натомість Республіка Корея була однією з перших країн, яка стимулювала еміграцію працівників будівельної сфери задля отримання додаткових навиків і знань, здійснивши їхню рееміграцію через короткий період часу. Створення Корейської державної корпорації закордонного розвитку (KODCO) було ефективним інституційним механізмом регулювання еміграції у частині працевлаштування корейських робітників за кордоном. Варто додати, що державна політика регулювання міграційних процесів в азійських країнах-донорах людських ресурсів мала характерні елементи:

1) встановлення мінімальних стандартів для трудових контрактів і вимог на отримання дозволу щодо підписання трудового договору за кордоном уповноваженим національним органом влади перед від'їздом;

2) ліцензування і регулювання діяльності приватних агентств з підбору персоналу за кордоном;

3) встановлення квот на працевлаштування за кордоном [2; 5].

Хоча більшість країн Азії не обмежували права громадян працевлаштовуватися за кордоном, деякі з них виконували регулюючі функції, включаючи: формування системи трудових стандартів, обов'язкових для виконання за кордоном; надання повноважень державним службам зайнятості щодо моніторингу інтенсивних трудових міграційних потоків; використання конкретних засобів протидії торгівлі людьми та економічної експлуатації за кордоном; здійснення арбітражних процедур у суперечках між трудовими емігрантами та їх іноземними роботодавцями; створення національних і регіональних установ для забезпечення прав мігрантів за кордоном; регулювання зайнятості трудових мігрантів і управління міграційними потоками між країнами за допомогою багатосторонніх угод [25].

Примітно, що країни мають певний потенціал і автономію для формування механізмів управління міграційними процесами у контексті регулювання розвитку національної економіки. Для високорозвинених країн еміграція сформувала економічні стимули для таких практик, як трансферт інновацій, у т.ч. виробничих процесів, інтелектуальної власності та бізнесу [18]. Країни з високим рівнем ВВП у розрахунку на одну особу використовували еміграцію як засіб сприяння зростання обсягів національного, регіонального та індивідуального доходів, рівнів заощаджень й інвестицій. Країни, що розвиваються, формували механізми управління міграцією з метою монетизації міграційних потоків, тому для них характерним є використання еміграційної політики як засобу експорту товарів, послуг і знань, а також зменшення внутрішнього соціально-економічного тиску.

Основним викликом для багатьох країн світу, у яких еміграція є характерною ознакою соціально-економічного розвитку, було посилення впливу міграційних трансфертів на економічне зростання. Відповідно, для його державного регулювання застосовувалися різні організаційно-економічні, адміністративні та ін. засоби. Як свідчить досвід передових економік світу, вплив грошових переказів на економічний розвиток мінливий, тому варіації відповідних інструментів також перманентні. На рис. 2 систематизовано інструменти та засоби світового досвіду управління міграційними трансфертами у контексті забезпечення соціально-економічного розвитку країни.

Світова практика має позитивний досвід щодо управління міграційними процесами задля отримання ефективних соціально-економічних результатів і формування сприятливих умов для трансформації національних економік, а також реалізації державної політики управління міграційними процесами. *Перший підхід* передбачає управління міграційними процесами (Індія, В'єтнам, Пакистан, Індонезія) орієнтований на збільшення обсягів національного багатства, основним інструментом якого є зростання темпів надходжень поточних міграційних трансфертів. Наповнення державного бюджету за рахунок міграційних трансфертів було мотиваційним вектором стимулювання тимчасової і сезонної еміграції, яка має високу чутливість до поширення соціальних наслідків. Однак, зменшення витрат на грошові перекази мігрантів розглядається як стратегія збільшення обсягів міграційних трансфертів, оскільки менші витрати означають, що більша частка міграційних активів матиме економічний ефект.

Другий підхід до управління міграційними процесами передбачає спрямування грошових переказів безпосередньо на цілі сталого розвитку країни (Ірландія, Велика Британія, США, Франція). В основі державної політики управління міграційними процесами лежить привілейована система оподаткування грошових переказів і підтримка ініціативи розвитку територіальних громад через відповідні фінансово-інвестиційні фонди, що сприяє наповненню державного бюджету. Однак, такий підхід порушує питання встановлення пріоритетних черг щодо розподілу дефіцитних державних коштів. Водночас, система засобів реалізації державної політики викликає дискусію щодо доцільності державних дотацій суб'єктам господарювання від отриманих міграційних переказів.

Підхід	Цілі, завдання	Інструменти
Збільшення обсягів міграційних трансфертів	Максимізація обсягу грошових переказів мігрантів	Сприяння короткостроковій трудовій міграції
	Мінімізація нерационального використання грошових переказів за рахунок трансфертних витрат	Встановлення низьких бар'єрів входу на ринок для постачальників міграційних послуг, у т. ч. трансферу
	Збільшення прибутковості малого та середнього бізнесу	Ведення рахунків в іноземній валюті з преміальними відсотковими ставками
Спрямування переказів на під'єрство сталого розвитку	Цільове використання міграційних трансфертів державою	Оподаткування переказів грошових переказів
	Розроблення системи стимулів для мігрантів-інвесторів	Податкові канікули для мігрантів-інвесторів на створення малого бізнесу
	Стимулювання розвитку територіальних громад	Фінансування напрямів розвитку територіальних асоціацій
Стимулювання інвестування (прямого і непрямого) міграційних трансфертів	Формування міграційної інфраструктури	Інвестиційне кредитування одержувачів грошових переказів
	Маркетингування міграційних трансфертів	Створення сприятливого мікроклімату для інвесторів-емігрантів
	Формування конкурентоспроможної фінансової системи (інвестиційні фонди, мікрофінансові установи)	Надання податкових пільг на імпорту інвестиційних товарів
	Розвиток мережі фінансових міграційних установ	Передресне субсидування банківськими послугами грошових переказів
Розвиток системи ефективності міграційних трансфертів	Сприяння споживанню місцевих товарів та послуг	Тарифи на імпорту товари з альтернативами місцевого виробництва
	Формування системи іменних і привілейованих міграційних облигацій	Медицине страхування за рахунок міграційних трансфертів
	Підвищення соціальної значущості бізнес-секторів, які функціонують за рахунок грошових переказів мігрантів	Фінансовий контролінг за сферою зайнятості в будівельній галузі економіки
Ефективне управління міграційними трансфертами	Стимулювання банківської діяльності як посередників міграційних трансфертів	Надання пільг та додаткових стимулів для здійснення міграційних трансакцій через банківські установи
	Розвиток фінансової грамотності серед відправників та одержувачів міграційних трансфертів	Реалізація програм фінансової освіти через громадські організації сім'ям трудових мігрантів

Рис. 2. Завдання та інструменти державної політики регулювання міграційних трансфертів у контексті стимулювання соціально-економічного розвитку країни

Джерело: авторська розробка

Стимулювання прямого і непрямого інвестування міграційних трансфертів як *третій підхід* до формування державної політики управління міграційними процесами використовувався Іспанією, Грецією, Італією, Польщею і Канадою. Основною метою державної політики є формування особливий когорти населення – підприємців-мігрантів, які виступають інвесторами економічного зростання країни. Зокрема, стимулювання непрямого інвестування грошових переказів мігрантів можливе за умови, що мігранти, а також їхні сім'ї контролюють споживчі витрати через ефективне використання грошових переказів. Депонування грошових переказів у фінансових установах сприяє формуванню системи доступу до кредитного ринку і тим самим стимулює розвиток і забезпечення більшого спектру соціально-економічних ефектів.

Четвертий підхід формування державної політики регулювання міграційних процесів (поширений у Німеччині, Бельгії, Нідерландах, Австрії) полягає у забезпеченні ефективного споживання, а відтак і збільшення обсягів заощаджень і інвестиційної спроможності за рахунок міграційних трансфертів. Варто зауважити, що універсальною особливістю міграції є те, що значна частина грошових переказів витрачається на споживання і будівництво. Тому, наприклад, розвиток будівельної сфери залежить від імпорту та умов зайнятості, виступає вагомим фактором забезпечення кореляційного зв'язку між міграційними трансфертами та розвитком національної економіки.

Стратегування державної політики управління міграційними процесами передбачає розробку програм регулювання потоків міграційних трансфертів, що є основою *п'ятого підходу*, який у практичній діяльності найповніше використовується Японією і Португалією. Реалізація інструментів для досягнення мети державної політики сприяє формуванню міграційної інфраструктури з відповідним кадровим і фінансовим забезпеченням. Примітно, що залучення відправників та одержувачів грошових переказів до офіційного фінансового сектору розширює його можливості, сприяє розвитку інфраструктури та отриманню соціально-економічних ефектів.

Висновки. Важливою стратегічною метою політики є забезпечення стабільних потенційних грошових переказів мігрантами задля економічного поступу. Така мета є викликом для країн, що розвиваються в умовах глобалізації, оскільки емігранти не завжди є інвесторами національної економіки, сфери малого та середнього бізнесу, а також носіями соціального капіталу. Значна частина трудових мігрантів залишається на постійне місце проживання у країні призначення, розриваючи усі соціальні контакти з країною-донором.

З точки зору державної політики найбільш конструктивним підходом до управління міграційними процесами є такий, який за конкретних умов чи факторів впливу є сприятливим до застосування

адміністративно-політичних та організаційно-економічних інструментів. Одним із бар'єрів імплементації інструментів та засобів регулювання міграційними процесами є розрив між економікою, з одного боку, та якісно орієнтованою фінансово-інституційною системою, з іншого. Облік і кваліметрія грошових переказів, оцінка їх впливу на розвиток економіки, формування і реалізація політики зменшення трансфертних витрат та інтегрування міграційних трансфертів у реальні галузі економіки вимагають розробки додаткових засобів регулювання розвитку інноваційно-орієнтованої економіки.

Література

1. United Nations: International migration and development, Report of the Secretary-General (New York, United Nations, 2006).
2. Adamson F., Demetriou M. Remapping the Boundaries of 'State' and 'National Identity': Incorporating Diasporas into IR Theorizing. *European Journal of International Relations*, 2007, 13(4), 489-526.
3. Anyanwu J., Erhijakpor E. Do remittances affect poverty in Africa? *African Development Review*, 2010, 22(1), 51-91.
4. Barham B., Boucher S. Migration, remittances, and inequality: estimating the net effects of migration on income distribution. *Journal of Development Economics*, 1998, 55(2), 307-331.
5. Durand J., Massey S., Zenteno R. Mexican Immigration in the United States. *Latin American Research Review*, 2001, 36(1), 107-127.
6. Escriba-Folch, A., Meseguer C., Wright J. Remittances and Democratization. *5 International Studies Quarterly*, 2015, 9 (3), 571-86.
7. Mulska O., Baranyak I. Formation of the forecasting model for Ukrainian-German migration system. *Economy and forecasting*. Vol. 2, 2019, pp. 119-136.
8. Sadova U. Migration in terms of transformation of regional labour markets of Ukraine: mechanisms of regulation, Lviv, M. Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine, 2019. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190006.pdf>
9. Махонюк О. В., Мульська О.П. Аналіз діяльності суб'єктів ринку міграційних послуг в Україні. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Збірник наукових праць. Вип. №5 (133). 2018. С. 128-133.
10. Геєць В. М. Економіка України: ключові проблеми і перспективи. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 1. С. 7-22.
11. Libanova E. Labour migration from Ukraine: key features, drivers and impact. *Economics and Sociology*, 2019, 12(1), pp. 313-328. DOI: 10.14254/2071-789X.2019/12-1/19
12. Vertovec S. Migrant transnationalism and modes of transformation. *International Migration Review*, 38(3), 2004, 321-356.
13. Васильців Т.Г., Іляш О.І., Лупак Р.Л. Проблеми та засоби конвергенції соціальної безпеки в Україні та ЄС. *Бізнес Інформ*, 2018, №12 (491). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemi-ta-zasobi-konvergentsiyi-sotsialnoyi-bezpeki-v-ukrayini-ta-es>.
14. Halstead N. Branding 'perfection': Foreign as self; self as 'foreign-foreign. *Journal of Material Culture*, 2002, 7(3), 273-293.
15. Omata N. The Complexity of Refugees' Return Decision-Making in a Protracted Exile: Beyond the Home-Coming Model and Durable Solutions. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39 (8), 2013, 1281-1297.
16. Mosley L., Singer D. Migration, Labor, and the International Political Economy. *Annual Review of Political Science*, 2015, 18 (1), 283-301.
17. Stark O., Taylor J. Relative deprivation and international migration. *Demography*, 1989, 26(1), 1-14
18. Tsourapas G. Nasser's Educators and Agitators acrossal-Watan al-'Arabi: Tracing the Foreign Policy Importance of Egyptian Regional Migration, 1952-1967. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 2016, 43 (3), 324-341.
19. Ireland P. The Limits of Sending-State Power: The Philippines, Sri Lanka, and Female Migrant Domestic Workers. *International Political Science Review*, 2018, 39 (3), 322-337
20. Ollong K. The Cameroonian Diaspora: An Assessment of Its Role in Local Development. *Journal of Globalization Studies*, 2013, 4(2), 82-95.
21. Gamlen A. The Emigration State and the Modern Geopolitical Imagination. *Political Geography*, 2008, 27(8), 840-856.
22. Portes L. Remittances, poverty and inequality. *Journal of Economic Development*, 2009, 34(1), 127-140.
23. Roberts K., Morris M. Fortune, risk, and remittances: An application of option theory to participation in village-based migration networks. *International Migration Review*, 2003, 37(4), 1252-1281.
24. Mishra P. Emigration and Wages in Source Countries: Evidence from Mexico. *Journal of Development Economics*, 2007, 82(1), 180-199.
25. Malit F., Alexander Jr. Cameroonian Migration as the New 'Pipeline' to the GCC? Emigration State, Strategic Dysfunctionality Engagement, and Diaspora Welfare. 2017. DOI:10.13140/RG.2.2.10615.42403.

References

1. United Nations: International migration and development, Report of the Secretary-General (New York, United Nations, 2006).
2. Adamson, F., Demetriou M. (2007). Remapping the Boundaries of 'State' and 'National Identity': Incorporating Diasporas into IR Theorizing. *European Journal of International Relations*, 13(4), 489-526.
3. Anyanwu, J., Erhijakpor, E. (2010). Do remittances affect poverty in Africa? *African Development Review*, 22(1), 51-91.
4. Barham, B., Boucher, S. (1998). Migration, remittances, and inequality: estimating the net effects of migration on income distribution. *Journal of Development Economics*, 55(2), 307-331.
5. Durand, J., Massey, S., Zenteno, R. (2001). Mexican Immigration in the United States. *Latin American Research Review*, 36(1), 107-127.
6. Escriba-Folch, A., Meseguer, C., Wright, J. (2015). Remittances and Democratization. *5 International Studies Quarterly*, 9 (3), 571-86
7. Mulska, O., Baranyak, I. (2019). Formation of the forecasting model for Ukrainian-German migration system. *Economy and forecasting*, 2, 119-136.
8. Sadova U. (Ed.). (2019). Migration in terms of transformation of regional labour markets of Ukraine: mechanisms of regulation, Lviv, M. Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190006.pdf>
9. Makhonyuk, O.V., Mulska, O.P. (2018). Analiz diyal'nosti sub'yektiv rynku mihratsiynikh posluh v Ukrayini. [Analysis of the activity of the subjects of the migration services market in Ukraine]. *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine. Collection of scientific works*, 5 (133), 128-133. [in Ukrainian].
10. Heyets', V.M. (2016). *Ekonomika Ukrayiny: klyuchovi problemy i perspektyvy* [Economy of Ukraine: key problems and prospects]. *Ekonomika i prohozuvannya – Economy and Forecasting*, 1, 7-22 [in Ukrainian].
11. Libanova, E. (2019). Labour migration from Ukraine: key features, drivers and impact. *Economics and Sociology*, 12(1), pp. 313-328. DOI: 10.14254/2071-789X.2019/12-1/19
12. Vertovec, S. (2004). Migrant transnationalism and modes of transformation. *International Migration Review*, 38(3), 321-356.
13. Vasylytsiv, T., Ilyash, O., Lupak, R. (2018). Problemy ta zasoby konverhentsiyi sotsial'noyi bezpeky v Ukrayini ta ES [Problems and means of social security convergence in Ukraine and the EU]. *Biznes Inform - Business Inform*, 12. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/problemi-ta-zasobi-konverhentsiyi-sotsialnoyi-bezpeki-v-ukrayini-ta-es>. [in Ukrainian].
14. Halstead, N. (2002). Branding 'perfection': Foreign as self; self as 'foreign-foreign. *Journal of Material Culture*, 7(3), 273-293.
15. Omata N. (2013). The Complexity of Refugees' Return Decision-Making in a Protracted Exile: Beyond the Home-Coming Model and Durable Solutions. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39 (8), 1281-1297.
16. Mosley, L., Singer, D. (2015). Migration, Labor, and the International Political Economy. *Annual Review of Political Science*, 18 (1), 283-301.
17. Stark, O., Taylor, J. (1989). Relative deprivation and international migration. *Demography*, 26(1), 1-14.
18. Tsourapas. G. (2016). Nasser's Educators and Agitators acrossal-Watan al-'Arabi: Tracing the Foreign Policy Importance of Egyptian Regional Migration, 1952-1967. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 43 (3), 324-341.
19. Ireland, P. (2018). The Limits of Sending-State Power: The Philippines, Sri Lanka, and Female Migrant Domestic Workers. *International Political Science Review*, 39 (3), 322-337
20. Ollong, K. (2013). The Cameroonian Diaspora: An Assessment of Its Role in Local Development. *Journal of Globalization Studies*, 4(2), 82-95.
21. Gamlen, A. (2008). The Emigration State and the Modern Geopolitical Imagination. *Political Geography*, 27(8), 840-856.
22. Portes, L. (2009). Remittances, poverty and inequality. *Journal of Economic Development*, 34(1), 127-140.
23. Roberts, K., Morris, M. (2003). Fortune, risk, and remittances: An application of option theory to participation in village-based migration networks. *International Migration Review*, 37(4), 1252-1281.
24. Mishra, P. (2007). Emigration and Wages in Source Countries: Evidence from Mexico. *Journal of Development Economics*, 82(1), 180-199.
25. Malit, F., Alexander, Jr. (2017). Cameroonian Migration as the New 'Pipeline' to the GCC? Emigration State, Strategic Dysfunctionality Engagement, and Diaspora Welfare. DOI:10.13140/RG.2.2.10615.42403.

Надійшла / Paper received: 22.01.2021

Надрукована / Paper Printed : 05.03.2021